

**Формування ресурсної бази інформаційного забезпечення освіти  
в умовах регіону**

*В статті розглядаються мета формування ресурсної бази забезпечення освіти, напрямки формування БІР вищих навчальних закладів в умовах регіону та очікувані результати, до яких призведе КОБ ВНЗ.*

В умовах динамічного мінливого світу, глобальної взаємозалежності та конкуренції, необхідності широкого використання і постійного розвитку та ускладнення технологій фундаментальне значення має інформатизація сфери освіти. Освіта і якість освіти, її доступність, відповідність потребам конкретної особистості у вирішальному ступені визначають стан інтелектуального потенціалу сучасного суспільства. Інтенсивний розвиток сфери освіти на основі використання інформаційних і телекомунікаційних технологій стає найважливішим національним пріоритетом. В усіх розвинутих і в тих країнах, що розвиваються, здійснюються широкомасштабні програми інформатизації освіти. Усе більш повно виявляються у світовій практиці тенденції широкого використання дистанційних технологій навчання як найважливішого компонента створюваної системи відкритої освіти [7, 8, 9, 10, 16, 18].

Слід зазначити, що на думку вітчизняних фахівців [16], хоча Україна не стоїть осторонь світових процесів, рівень державної підтримки процесів інформатизації освіти в Україні не відповідає сучасним тенденціям та вимогам. Виключну роль держави в розвитку або занепаду технологій переконливо доведено світовою історією. За даними західних експертів переваги інформатизації почали відчуватися у провідних країнах із затримкою в 8-12 років після початку суттєвих державних інвестицій. Отже,

така «воля до цінності» з боку держави є ключовим фактором розвитку та інформатизації освіти [16, 17].

Тому сьогодні основна мета формування ресурсної бази інформаційного забезпечення освіти в умовах регіону повинна полягати в створенні і розвитку єдиного освітнього інформаційного середовища, що забезпечує:

- єдність освітнього простору;
- підвищення якості освіти;
- зберігання, розвиток і ефективне використання науково-педагогічного потенціалу;
- створення умов для поетапного переходу до нового рівня освіти на основі інформаційних технологій.

Для досягнення зазначених цілей потрібно:

- формування інформаційно-технологічної інфраструктури системи освіти регіону, надання освітнім закладам засобів обчислювальної техніки, засобів доступу до глобальних інформаційних ресурсів, загальносистемних і прикладних програмних засобів, засобів технічного обслуговування;
- використання інформаційних і телекомунікаційних технологій у навчальному процесі, а саме: створення і впровадження в навчальний процес поряд із традиційними навчальними матеріалами сучасних електронних засобів його підтримки й розвитку;
- розробку засобів інформаційно-технологічної підтримки і розвитку навчального процесу;
- забезпечення якості цих електронних засобів на основі їх стандартизації і сертифікації;
- підготовку педагогічних, адміністративних та інженерно-технічних кадрів освітніх закладів, спроможних ефективно використовувати в навчальному процесі новітні інформаційні технології.

Необхідно особливо підкреслити той факт, що формування ресурсної бази інформаційного забезпечення освіти в умовах регіону неможливе без

розвитку інформаційних технологій сфери освіти в цілому. Основою освітньої системи є високоякісне та високотехнологічне інформаційно-освітнє середовище. Його створення й розвиток є технічно складною і кошовною задачею. Але саме вона дозволяє системі освіти докорінно модернізувати свій технологічний базис, перейти до освітньої інформаційної технології в широкому змісті цього слова і здійснити прорив до відкритої освітньої системи, яка відповідала б сучасним вимогам. Електронні і традиційні навчальні матеріали повинні гармонійно доповнювати одне одного як частини єдиного освітнього середовища. Використання новітніх інформаційних технологій повинно сприяти вирішенню педагогічних задач, які складно або неможливо вирішувати традиційними методами [9].

Процеси глобалізації, нові можливості встановлення інформаційних зв'язків та інформаційного обміну суттєво розширили межі утворення ефективного співробітництва в науково-освітній сфері. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології відкрили нові перспективи запровадження більш тісної співпраці освітніх установ також і на регіональному рівні. Продуктивне середовище інтеграції ресурсів і діяльності вищих навчальних закладів регіону має забезпечити:

- явні переваги перед ізолюваністю;
- можливість розвитку без додаткової зовнішньої підтримки, розкриття внутрішніх резервів;
- наповненість конкретними загальнозначущими і спільно підтримуваними процедурами діяльності, а не гаслами і деклараціями;
- широку доступність, формування критичної маси активних учасників сервісів та створювачів ресурсів мережі;
- оптимальний розподіл витрат;
- цінність інформації, загальний комерційний інтерес;
- узгодженість зі світовим досвідом, орієнтирами й стандартами [16].

Як захист від заорганізованості та втрати професіоналізму запропоновано таку форму організаційного супроводу діяльності, в якій забезпечується:

- чітке розмежування прав та відповідальності в межах професійної компетенції та спеціалізації діяльності;
- добровільність участі та рівне представництво від вузів-учасників;
- прозорість діяльності;
- консультативний характер створюваної організаційної структури у відношенні до Ради ректорів [16].

У відповідності до результатів системно-структурного аналізу впровадження інформаційних технологій [1, 2, 3, 4, 5, 6, 11, 12, 13, 14, 15, 19] можливості кооперування організацій взагалі та вищих навчальних закладів зокрема поділяються на три напрямки, що можуть також відображати ступені кооперації, а саме: управління комунікаціями та потоками інформації, управління знаннями та обробкою інформації, управління транзакціями та процесами. В завданні робіт з формування системи БІР ВНЗ ми включасмо саме ці напрямки.

Управління комунікаціями та потоками інформації означає, що кооперування організацій має бути націлене на встановлення тісних, надійних та оперативних зв'язків між учасниками корпорації. Формами взаємодії можуть виступати:

- поштове листування засобами електронної пошти;
- поштові розсилки повідомлень;
- поштові консультаційні служби;
- обговорення;
- публікація та розповсюдження новин, анонсів, повідомлень;
- on-line спілкування;
- аудіо та відео-конференції;
- пересилка та викачування файлів даних та програм, і т. ін.

Управління знаннями та обробкою інформації як напрям кооперування ВНЗ спрямоване на:

- поєднання зусиль для забезпечення організації ефективної співпраці всіх підрозділів, співробітників, фахівців у процесах збору, обробки та використання інформації;
- подолання інформаційної ізоляваності, дублювання зусиль в інформаційно-бібліотечній, навчально-методичній та науково-дослідній діяльності;
- створення віртуальних творчих колективів вузів корпорації для підготовки та реалізації інформаційних проектів, цільових програм управління знаннями та обробки інформації;
- виключення ситуацій втрат інтелектуального капіталу, що напрацьовано в вищих навчальних закладах;
- спільне створення корпоративних сховищ цінної навчально-методичної, фахової, наукової, довідкової інформації.

Управління операціями та процесами як напрям кооперації ВНЗ спрямоване на:

- автоматизацію технологічних процесів та виключення втрат робочого часу персоналу на виконання рутинних операцій;
- проведення реінжинірингу бізнес-процесів у вузах та перебудови системи організаційного управління з функціонально-ієрархічної моделі на застосування сучасної моделі процесного управління потоками робіт та документів;
- впровадження прозорої системи моніторингу за станом усіх складових діяльності особи, підрозділу, філії, типового вузу (планування та виконання завдань та робіт, виникнення подій та реакції на них, доступність результатів операцій та їх використання тощо);
- започаткування інноваційних процесів із зовнішніми партнерами вузу та між його філіями, а також між вузами та інформаційно-бібліотечними установами;

- організація тісної взаємодії всіх підрозділів університету в єдиній корпоративній системі виконання технологічних процесів та виключення зусиль на забезпечення їх координації «ручними» методами.

Створення й одночасне колективне використання спільних ресурсів є шляхом до інтеграції бібліотек до єдиного інформаційно-бібліотечного простору ВНЗ регіону:

- створення логічної мережі, що поєднує бібліотеки;
- гармонізація правил взаємодії бібліотек при створенні спільних поділюваних ресурсів і їхньому використанні;
- використання відкритих стандартів при створенні інформаційних ресурсів і доступу до них;
- розробка та/або використання програмного забезпечення підтримки взаємодії бібліотек.

Цілями створення єдиних бібліотечно-інформаційних ресурсів ВНЗ регіону можна вважати:

- забезпечення повноти й оперативності бібліотечно-інформаційного обслуговування всіх категорій користувачів за рахунок надання їм об'єднаних інформаційних ресурсів і засобів пошуку в них, а також повнотекстових інформаційних ресурсів електронних бібліотек і центрів дистанційного навчання з використанням сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій для вирішення освітніх, соціальних, управлінських і ділових задач;
- забезпечення вільного і широкого доступу всіх користувачів до бібліотечно-інформаційних ресурсів інших бібліотек, регіонів, світового співтовариства;
- скорочення часових, фінансових, трудових витрат і матеріальних ресурсів на створення й підтримку електронних каталогів бібліотек, інших видів інформаційних ресурсів, а також на послуги користувачам;
- надання допомоги бібліотекам у придбанні технічних засобів і впровадженні нових інформаційних технологій.

В остаточному підсумку завдяки впровадженню єдиної інформаційної системи в мережі вищих навчальних закладів розширюється спектр, якість та обсяг сервісів, наданих користувачам у рамках корпорації, що або не могли бути доступні, або використовувалися з обмеженими можливостями.

Побудова корпоративної інформаційної мережі може здійснюватись на основі розподіленого збереження ресурсів і доступу до них з використанням єдиних протоколів обміну, а також централізованого збереження, що передбачає збір і розміщення ресурсів на одному із серверів корпорації.

Перш ніж вирішувати, як повинна бути побудована корпоративна мережа, необхідно врахувати ряд об'єктивних і суб'єктивних умов, а саме:

- територіальне розміщення;
- наявність необхідної кількості кваліфікованих кадрів;
- наявність надійних телекомунікацій, технічних засобів для обробки й збереження інформації;
- наявність ресурсів, їх обсягу, актуальності й т. ін.;
- рівень використання в практиці роботи бібліотек стандартів і комунікаційних форматів;
- стан впровадження нових інформаційних технологій у практику роботи бібліотек, відповідність сучасним потребам кооперування інформаційних систем автоматизації бібліотечних процесів, що використовуються в бібліотеках.

Саме завдяки чітко налагодженому управлінню трансформація об'єднання бібліотек в єдиний ІР може стати реальністю, бо саме воно стає каталізатором усіх змін, впровадження яких перетворює КОБ у високотехнологічний соціотехнічний модуль освітнього простору.

Створення та розвиток ресурсно-орієнтованих середовищ підтримки діяльності, інноваційних методів навчання передбачає колективне створення та супровід потужних спеціалізованих Центрів знань за широким тематичним та проблемним спектром для подальшого розвитку освіти в Україні.

Перехід на новий рівень корпоративного об'єднання бібліотек (КОБ) зі створення системи БІР регіону передбачає:

1. Максимальне охоплення всіх інформаційних джерел та всіх корисних електронних інформаційних ресурсів, гібридність та гетерогенність використовуваних ресурсів.
2. Наявність багатовекторних орієнтирів подання інформаційних ресурсів та сервісів: проблемно-практичного, навчального, інформаційно-довідкового, комунікативного.
3. Орієнтація на використання сучасних методів, засобів та стандартів інформаційно-бібліотечних технологій, які включають потужні засоби обробки та гнучке використання сучасного інформаційно-лінгвістичного забезпечення.
4. Розвинуті засоби інтелектуальної обробки повнотекстової інформації: морфологічна нормалізація, індексування, класифікація, кластеризація, реферування, інтеграція, зв'язування, семантичний та прагматичний аналіз.
5. Індивідуалізація сервісу, формування та використання інформаційного портрета користувача у вигляді експертних модулів АБІС бібліотек-учасниць КОБ.

Створення продуктивного середовища інтеграції інформаційних ресурсів та сервісів направлене на забезпечення природного, без зовнішнього тиску, об'єднання зусиль вищих навчальних закладів для становлення й динамічного розвитку сучасної інформаційно-технологічної інфраструктури освітньої системи регіону.

Діючі бібліотеки навчальних закладів України, їх інформаційні фонди, їх місце в регіональних соціокультурних середовищах, їх кадри, їх контингент користувачів і набутий досвід інформаційного забезпечення навчального і виховного процесу мають стати тим осередком, з якого візьмуть свої витoki створювані нові соціотехнічні модулі в освіті.



### Список використаних джерел

1. Апшай Н.І. Стратегічні орієнтири розвитку бібліотек вищих навчальних закладів в умовах реформування освіти в Україні / Н.І. Апшай: Автореферат дис. канд. пед. наук. / Х., ХДАК, 2005. – 21 с.
2. Арский Ю.М., Гиляровский Р.С. и др. Инфосфера. Информационные структуры, процессы и системы в науке и обществе. – М.: ВИНТИ, 1996. – 489 с.
3. Берестова Т.Ф. информационное пространство как результат развития инфопроцесса / Т.Ф. Берестова // Вестн. Моск. Гос. Ун-та культуры и искусств, 2005. – № 3. – С. 106-113.
4. Давидова І.О. Бібліотечне виробництво в інформаційному суспільстві / І.О. Давидова. – Х.: ХДАК, 2005. – 295 с.
5. Дегтярев К.Ю. научно-информационные коммуникации и виртуальные институты: основные идеи и технологии / К.Ю. Дегтярев // Медженар. форум по информ., 2003. – Т. 28, № 2. – С. 27-29.
6. Ільганаєва В.О. Корпоративний рух в Україні: стан та терспективи розвитку / Валентина Ільганаєва // Бібліотечний форум України. – 2006. – № 2 (12). – С. 13-15.
7. Інформаційний сервіс в Інтернеті: навч. Посібник В.М. Шейко. Б.М. Смоляницький. Л.Я. Філіппова та ін.; За ред. В.М. Шейка; Харк. держ. акад. культури. – Харків. 1998. – 208 с.
8. Каптерев А.И. Мультимедиа как социокультурный феномен: Учебн. пособие / А.И. Каптерев. – М.: ИПО Профиздат, 2002. – 224 с.
9. Карпенко О.О. Трансформація навчальної книги в умовах інформатизації вищої освіти. Автореф. дис. канд. пед. наук. – Х., ХДАК, 2005. – 20 с.
10. Колин К.К. Информационные ресурсы в системе опережающего образования // Информационные ресурсы России. – 1997. – № 5. – С.
11. Костенко Л., Сорока М. Інтеграційна основа наукової інфосфери України // Вісн. Нац. акад. наук України. – 2002. – № 5. – С. 36-43.

12. Кузнецов А.Ю. Информационная поддержка науки и образования: российский опыт использования электроресурсов / А.Ю. Кузнецов, И.К. Разумова, М.Э. Шварцман // Весник нац. комитета "Интеллектуальные ресурсы России". – 2004. – № 2.
13. Литвин В. Формування єдиного науково-інформаційного простору України: здобутки і проблеми розвитку / В. Литвин // Бібліотечний вісник. – 2006. – № 6. – С. 43-48.
14. Марков М. Технология и эффективность социального управления. – /М. Марков. – М.: Прогресс, 1982. – 267 с.
15. Організація діяльності бібліотек: навчальний посібник для студентів факультетів “Бібліотекознавства та інформатики” / В.О. Ільганаєва, М.С. Слободяник. – Харків: ХДАК. – 1998. – 84 с.
16. Орлов П.І. Інформаційні системи і технології в управлінні, освіті, бібліотечній справі: наук. – практ. Посіб. – Донецьк: Альфа-прес, 2004. – 292с.
17. Шейко В.М., Кушнарєнко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: Підручник. – 2-ге вид., перероб і доп. – К.: Знання-Прес, 2002 – 295 с.
18. Яблонский В.Б. Информатизация и проблемы образования: мониторинг и текущее состояние / В.Б. Яблонский, Е.И. Курапова, Н.И. Климова, С.С. Терещенко // НТИ. – Сер. 1. – 2003. – № 10. – С. 7-10.
19. Ясвин В.А. Образовательная среда: от проектирования к моделированию / В.А. Ясвин. – М., 2001. – 368 с.